

Tudományos élet.

Az Anjouk uralma a magyar élet gyökeres változását idézte elő, de tömérdék útjításukban igyekeztek a magyar viszonyokhoz alkalmazkodni s ez magyarázza sikerüket. A Magyar Történelmi Társulat legutóbbi ülésén Miskolczy István (*Anjou-királyaink reformjai és a nápolyi viszonyok*) értékesében rámutatott az Anjou-reformok eredetére: az Anjou-család olasz hazája, Nápoly berendezkedéseit, bevált hűbéri, gazdasági és katonai rendszerét próbálta a visszamaradottabb viszonyok közt élő magyarságra alkalmazni. A birtokadományozás, az örökösödés új rendszere, a pénz- és bányagazdaság, a banderiális katonai szolgálat, melynek még a nevében is fel lehet ismerni az olasz eredetet, a címerhasználat, az igazságszolgáltatás új rendje: inquisitio, tanuvallomás, pörök gyors elintézése, Miskolczy szerint mindez a nápolyi viszonyok magyar fordítása, melybe a magyar urak a maguk módján aránylag elég hamar illeszkedtek be. Igaz, hogy mély olasz államférfiúi intuícióval legfontosabb intézményüket, a zászlósúri rendszert nem annyira olasz mintára, mint inkább a magyar lélekre szabták: a magyar büszkeségre, vagy mondjuk ki: a magyar hiúságra és a magyar áldozatkésztségre, úgy hogy mihamar akadtak is magyar zászlósurak, kik banderiális pompájuk miatt adósságba keveredtek. Miskolczy István, ki e megállapításaiban valószínűleg kissé túlozza az olasz befolyás mértékét, még azokra is rámutatott, akik a fiatal Róbert Károlynak főreformerei lehetnek; az olasz festvérpár: Drugeth Fülöp és János állott mindenkor mellette nápolyi tapasztalataival, nemes és tiszta jellemével, lovagias önfeláldozással.

A Magyar Néprajzi Társaság ülésén Solymossy Sándor volt alkalmunk hallani. Solymossy Sándor kutatásai a magyar folklore-tudomány történetében nagy fordulópontot jelentenek: neki sikerült először tudományos módszerrel a magyar népmesékben és mondákban rejlő eredeti keleti hagyományt a nyugati hagyománytól elválasztani. Az ő eredményei szervesen egészítik ki a magyar nyelvészek, történészek és etnográfusok magyar őstörténeti és ősműveltségi kutatásait, melyek a háború után különösen nagy lendületet vettek. Ő állapította meg például, hogy

a magyar mesék bizonyos formális elemei (*Egyszer volt, hol nem volt...*, *Köszönd, hogy öreganyádnak szólítottál* stb.) teljesen elütnek az európai indogermán mesestilustól és meglepően egyeznek a keleti, ural-altájai népek hasonló fordulataival; ő ismerte fel a csak Magyarországon, vagy legfeljebb orosz földön található mesetípusokban (*Rózsa és Ibolya, A csodafa, A táltospárhaj* stb.) az őskeleti motívumokat az ősi samánizmusnak csökevényeivel, ő mutatott rá csak minap, hogy a *vasorrú bába* nevében és alakjában mily keleti vallási fogalmak és szokások rejlenek. Így aztán csak ő tudná összeállítani végre a nagyközönség számára az igazi magyar meséskönyvet, mert ami meséskönyvet ma gyermekeink kezébe adhatunk, az jórészt németből fordított, vagy legfeljebb nyugati eredetű mesék magyarított formáinak gyűjteménye. Így pl. a népszerű *Piroska és a farkas* valószínűleg a francia Perrault elmeszüléménye, *Jancsi és Juliska* pedig tipikusan német mese. Reméljük, mihamar megajándékozza a magyar közönséget ezzel a magyar meséskönyvvel, melyre a magyar műveltség öntudatának kifejlesztésében szép hivatás vár.

Ezúttal Lehel vezér híres magyar mondáját vizsgálta meg Solymossy. Előadásában gyönyörűen lehetett figyelemmel kísérni, mint alakul át egy krónikákban feljegyzett történeti esemény magyar mondává az európai mesemotívumok közbelépésével. Történeti tény, hogy Lehel vezért (vagy helyesebben Lél vezért, mert Lehelnek csak a romantika óta mondják e nevet Bonfini írása szerint) a regensburgi csatában a németek elfogták és Ottó német császár felakasztatta. Az is történeti tény, hogy ebben a véres csatában esett el, magyar nyíltól találva a hős és népszerű Vörös Konrád, elzászi herceg, mint ahogy mindezt Widukind elbeszéli. Anonymus még nem is ismeri a Konrád császárt kürtjével leütő Lehel történetét, de említi Lél vezért, kit Körtösnek nevez. A mondát először a XIII. századi Kézai említi, de egyúttal kételyét is kifejezi, mert úgy mond, nem szokás a foglyokat szabad kézzel a császárok elé vezetni s így Lél sem fújhatta meg a kürtjét. A későbbi krónikák aztán már mint tényleg megtörtént eseményt mesélik el, amint Lehel a kürtfuvás után pogány büszkeséggel lesújt a császárra, azt maga előtt mint szolgát bocsátva a másvilágra.

Igy lett Vörös Konrád halálából a császárról felmagasztalt hősi tett. Annyi bizonyos, hogy a Lehelnek tulajdonított szavakban egy régi keleti pogány magyar hiedelem rejlik. Soly-mossy idézi többek között Marco Polot, ki elmeséli, hogy a mongolok nagykánját temető emberek, kb. 20.000 embert ölnek meg temetési útjukon az Altáji hegységben, hogy a kánnak megfelelő szolgálata legyen a másvilágon. Ez tehát az énekmondók hagyományában ősi magyar vallási emlék. De már maga a történet, melyben a halálra ítélt az akasztófa alatt öli meg azt, aki halálra ítélte, ugyan keleti, de nem uraltáji, hanem palesztinai eredetű mesemotívum, mely azonban közvetlenül az európai mondavilágból származott át a magyar énekmondók számára. A Jeruzsálemi templomban mutogatott Salamon kürtjéről van elterjedve az egész középkori Európában az a hiedelem, hogy Salamont, ki egyszer megszökött hűtlen felesége, Salomé után álruhában járt, felismerik és Salomé szeretője, Foré pogány király halálra ítéli. Azonban Salamon öccse, a hú Morolf (aki azonos a népkönyvek Markalfjával) a szomszédos erdőben nagy csapatokat rejt el és mikor Foré megengedi, hogy utolsó kívánságára Salamon még egyszer kürtjébe fúhasson, az elbujtatott csapatok előrontanak az erdőből és Salamon Forét felkötötte. Ez a történet egyik legnépszerűbb témájává lesz az európai mondavilágnak és az orosz, szerb, oláh, rutén folklórebán is elterjed: a ruténeknél azonban *Mátyás király* lép Salamon helyébe. Így lett a Kürtös Lélből egy európai mesemotívum segítségével a jászberényi — különben óbizánci eredetű — kürt mondai hőse.

Jó kedvre derítette az ülés közönségét a második felolvasó: Szendrey Zsigmond *Lakodalmi kurjantások és táncszók* c. értékes összeállításával. Tömegével hallottuk a menetindító, célbejelentő, párbejelentő, párdicsérő, vőfély- és kocsidicsérő, hívogató, házasságdicsérő, incselkedő, visszavágó, búcsúzó kurjantásokat és lakodalmi táncszókat, melyek mind a magyar nép jóízű, ungorkodó humorának megnyilatkozásai. Egynéhányat ide is írunk:

Egy szem búza, egy szem rozs,
A menyasszonyt viszik most.

Vagy a közismert:

Ma menyasszony, holnap asszony
Holnapután komámasszony.

Többnyire tréfás rímjáték:

Kisujjamon a köröm,
Káliéknál az öröm.

A menyasszonyt dicséri:

Ez az utca kanyarékos,
A menyasszony takarékos.

Kevésbé hízelgően:

Akármilyen vén az asszony,
Ha férjhez megy, csak menyasszony!

*

A magyar régészek minapi ülésével kapcsolatban ismertettük a szentendrei ásatások eredményeit. Mint hallom, a szentendreihez hasonló ábrázolású bronzládavereteket már a dunántúli Császáron és Dunapentelén (Intercisa) is ástak ki, ezeken is feltűnik a pogány és keresztény vallási elemek együttes jelenléte. Így, ha a szentendrei lelet nem is műfaji unicum, de az a sajátos értéke megvan, hogy a rajta levő császárábrázolásról biztosan lehet a IV. század harmincas éveiből datálni. Egyetlen biztos tanúsága annak is, hogy Pannóniában a *császáristentítés* megfert a terjedő keresztény hittel.

Eckhardt Sándor.

Színházi szemle.

Kisfaludy Károly legjobb vígjátéka, a százéves *Csalódások* után Lessing százhatvan éve írt *Barnelmi Minná*-ja került a Nemzeti Színház közönsége elé, szerzőjének második születési centenáriuma alkalmával. Irodalomtörténeti helyzetük tekintetében a két mű között van valami rokonság: mindkettő a polgári vígjáték terebélyessé növekedett családfájának szívós, időálló törzsöke. A fa másfél százada váltja-veszti lombját, de a törzs maig ki nem szikkadt, kéregpatinája alatt élet lüktet. Színpadravitelükhöz ma sem kell a halottfeltámasztás csodáttétele, csak finom érzék ennek az életnek felidézéséhez, mely már nem a mi életünk, de nem is idegen tőle, formáiban megváltozott, de lényegében örök. Kisfaludy romantikusabb, festőibben színes (néha még egy kissé nyers tarkaságú), kedélye magyaros, kacagása széles. Pedig nagyon is német mintától